

Я. Р. САМУЙЛІК

Брэст, Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт

**НОВАПЯЧЭРСКІ ДЗЯЦЕЛАВІЦКІ СПАСА-ПРААБРАЖЭНСКІ
МАНАСТЫР – КУЛЬТУРНА-АСВЕТНИЦКІ ЦЭНТР ПАЛЕССЯ**

Дзятлавічы – вёска ў Лунінецкім раёне, цэнтр аднайменнага сельсавета. У пісьмовых крыніцах упершыню згадваецца ў 1514 г. пад назвай на рускай мове Дятеловичи. Паселішча належала да аднайменнага маёнтка. У 1566 г. Станіслаў Андрэвіч Давойна – стрыечны брат полацкага ваяводы Станіслава Давойны, які трапіў у маскоўскі палон, – ад імя свайго родзіча прадаў сяло Дзяцелавічы шляхціцу Паўлу Падарэўскаму. Гэта быў першы шляхецкі маёнтка на Лунінецчыне, які ўжо не з’яўляўся дадаткам да вялізных магнацкіх вотчын. У 1567 г. паселішча ў складзе Новагародскага павета Новагародскага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага. У 1599 г. Дзяцелавічы – мястэчка. Хутка Падарэўскія прадалі Дзяцелавічы Якубу Кунцэвічу. Апошні прыходзіўся родзічам Барбары Нарушэвіч, ад якой набыў маёнтка Лунінец, што ёй належаў. У 1618 г. Якуб Кунцэвіч разам з сынам Мікалаем прадалі Лунінец і Дзяцелавічы каралеўскаму двараніну Канстанціну Багданавічу Долмату-Цяперскаму.

К. Долмат, не маючы дзяцей “и движимый благочестивой ревностью о поддержании православия, преследуемого уже возникшей тогда унией, с согласия и жаления своей жены Анны из дома Юрковских” запісаў на Дзяцэлавіцкую Праабражэнскую царкву свае маёнткі – вёскі Дзяцэлавічы, Лулінец і Мелясніцу разам з жыхарамі. У дароўным запісе была пастаўлена ўмова, каб кіева-пячэрскія манахі заснавалі ў Дзяцэлавічах манастыр, падпарадкаваны Канстанцінопальскаму патрыярху і Кіеўскаму мітрапаліту.

Гісторыя ўзнікнення Дзяцэлавіцкага манастыра супярэчлівая: існуюць дзве яе версіі. Паводле агульнапрынятай версіі, узвядзенне манастыра пачалося ў 1622 г. “Назву сваю гэты манастыр мае па сялу Дзяцэлавічы, пры якім і пры рацэ Малой Цне становішча сваё мае, будучы абкружаны лясамі і балотамі. Начальства там здаўна ігуменскае, але калі дакладна і кім зацверджана, аб тым звестак няма... Царква там стаіць у імя Праабражэння Гасподняга, драўляная, новая, іншыя манастырскія будынкі...” У 1625 г. Новапячэрскі Дзяцэлавіцкі Спаса-Праабражэнскі мужчынскі манастыр быў збудаваны. Кіраўніцтва манастыром К. Долмат перадаў архімандрыту Кіева-Пячэрскай лаўры Елісею Пляцянецкаму.

Польскі гісторык праваслаўнай царквы Антон Мірановіч прытрымліваецца іншага пункту гледжання на гісторыю заснавання Дзяцэлавіцкага манастыра: “Мужчынскі Спаса-Праабражэнскі манастыр у Дзяцэлавічах быў заснаваны ў XVI ст. у месцы, дзе рака Цна ўпадае ў Прыпяць. Яго заснавальнікам быў князь Канстанцін Астрожскі, які ў сваіх уладаннях загадаў заклаці манастыр з бальніцай і годна надзяліў яго ўладаннямі. Пасля Брэсцкай уніі манастыр быў зачынены на некалькі гадоў, далей ізноў адноўлены дзякуючы намаганням Канстанціна Долмата, які ў 1622 г. запісаў манастыру ўладанні – Дзяцэлавічы і Лулінец”. Гісторык архітэктуры Інэса Слюнькова, на якую спасылца прафесар Мірановіч, лічыць годам заснавання манастыра 1570-ы. На карысць гэтай версіі гаворыць і сведчанне аўтарытэтнага даследчыка гісторыі праваслаўнай царквы на Піншчыне Аляксандра Мілавідава, і тое, што ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі ў Мінску (НГАБМ) ёсць інвентары Дзяцэлавіцкага манастыра за 1588 і 1620 гг. Апрача таго, у вядомым Сінодзіку манастыра запісана такая вялікая колькасць яго ігуменаў, што напрошваецца вывад, што манастыр узнік намога раней, чым у 1622 г. Ва ўсіх дакументах К. Долмата называюць не кіцтарам (заснавальнікам) манастыра, а яго фундатарам (ахвяравальнікам).

У 1648 г. пачалося паўстанне ўкраінскіх казакоў пад кіраўніцтвам Багдана Хмяльніцкага. Яно было падтрымана праваслаўным насельніцтвам Палесся: сялянствам, мяшчанствам, духавенствам і часткай шляхты. Да польска-ўкраінскай вайны, якая зацягнулася, далучыліся Маскоўская дзяржава і Швецыя. Баявыя дзеянні на Піншчыне працягваліся да 1660 г. Вядома, манастырскія ўладанні былі цалкам спустошаныя, уключаючы і сам манастыр, які, верагодна, быў спалены. Манахі, разумеючы ўсю небяспеку, што пагражала манастыру, вывезлі ўсё каштоўнае ў Кіева-Пячэрскую лаўру, якая ўяўляла сабой сапраўдную крэпасць, ды і ў самім Кіеве заўсёды знаходзіўся вялікі ваенны гарнізон. У лаўру былі вывезены і дакументы гэтага манастыра, якія згарэлі там у 1667 г. Згарэлі ў лаўры,

напэўна, і прывілеі, выддзеныя польскімі каралямі Жыгімонтам III і Уладзіславам IV Дзяцэлавіцкаму манастыру на ўладанні вёскамі Дзятлавічы і Лулінец і самой лаўры на кіраўніцтва ёю палескім манастыром. Пасля вайны, у 1669 г., новы кароль Рэчы Паспалітай Міхаіл Вішнявецкі пацвердзіў правы лаўры на Дзяцэлавічы і Лулінец.

Пасля вайны ігуменам Дзяцэлавіцкага манастыра фактычна стаў епіскап Беларускі і архімандрыт Слуцкі Феадосій Васілевіч. З пратэстацыі Кіева-Пячэрскага манастыра (10 ліпеня 1699 г.) відаць, што Феадосій, калі Слуцкая архімандрыя ў ваенныя часы была спустошана, больш за дзесяць гадоў жыў у Дзяцэлавічах, называў сябе старшым Дзяцэлавіцкага манастыра, траціў яго маёмасць на сябе і сваіх свецкіх сваякоў. Думаецца, што епіскап хацеў, каб даходы манастыра ішлі ў бюджэт Беларускай епархіі і асабіста яму. Напэўна, гэтым і выкліканы наступныя падзеі: у 1670 г. архімандрыт Пячэрскай лаўры Інакенцій Гізель гвалтоўна наехаў на Дзяцэлавічы і Лулінец, прычыніўшы шкоду на 4 тыс. злотых. Суд, аднак, падтрымаў Ф. Васілевіча і вынес пакаранне Гізелю. Ф. Васілевіч меў прамаскоўскія погляды. І гэта, напэўна, падштурхнула яго да канфрантацыі з Кіева-Пячэрскай лаўрай, а значыць, і з мітрапалітам Кіеўскім. Факты сведчаць, што Ф. Васілевіч не хацеў падпарадкоўвацца кіеўскай мітраполіі. У 1676 г. кіева-пячэрскія манахі абвінавачалі Васілевіча ў растрэпе грошай іх маёнткаў у Беларусі і Літве. Каб, напэўна, замацаваць правы Беларускай епархіі на багаты Дзяцэлавіцкі манастыр, Ф. Васілевіч завяшчаў пахаваць сябе ў гэтым манастыры, што і зрабіў у 1678 г. грэчаскі мітрапаліт Макарый Лігарыдзі. Пры пахаванні надмагільнае слова казаў святы Дзмітрый Растоўскі, які быў тады прапаведнікам у Слуцкім Троіцкім манастыры.

Гэтая хітрасць спачатку дапамагла. Пасля смерці Ф. Васілевіча манастыр не перайшоў пад кантроль лаўры: ігуменам стаў слуцкі архімандрыт Серапіён Пальхоўскі, будучы епіскап Беларускі. Аднак лаўра трошкі пазней усё ж вярнула сабе кантроль над Дзяцэлавіцкім манастыром. У кнізе “Гісторыя Мінскай епархіі” ёсць апісанне ўладанняў манастыра, зробленае па старых дакументах: “Пры Дзяцэлавіцкім Праабражэнскім манастыры ёсць маёнтак наступны: сяло Дзяцэлавічы, дзе, па апошняй рэвізіі, душ мужскога полу 304, жаночага 299, а ўсяго 603 душы; сяло Мелясніца, дзе мужскога полу 24, жаночага 16, а ўсяго 40 душ”. Далей паведамлялася, што 12 сакавіка 1676 г. польскі кароль Ян III пацвердзіў, што перададзеныя К. Долматам вёскі па-ранейшаму належаць манастыру. Манастыр меў 808 валок зямлі.

Манастыры ў той час былі своеасаблівымі цэнтрамі аб’яднання праваслаўнага насельніцтва, сюды нярэдка хаваліся ад гневу памешчыкаў прыгонныя сяляне, хоць не заўжды паспяхова.

У пачатку XVIII ст. (з 1705 г.) манастыром кіраваў Мадэст Ільніцкі, які стаў пазней намеснікам Кіева-Пячэрскай лаўры. Яго сябар, мітрапаліт Стэфан Яворскі, якога імператар Пётр I прызначыў месцахоўнікам патрыяршага прастола, заснаваў на свае грошы Нежынскі Богаяўленскі манастыр, што лічыў справай усяго свайго жыцця. У 1714 г. мітрапаліт прызначыў першым ігуменам манастыра Мадэста Ільніцкага.

У 1723 г. ігуменам Дзяцелавіцкага манастыра быў Мяленцій (яго прозвішча невядома), які “пасылаў двух іераманахаў з паслушнікамі ў Давід-Гарадоцкую пратапоію для агляду благачыння ў сельскім духавенстве і для збору сталовых грошай”.

Ігумен Іаанікій (магчымае прозвішча Юркевіч), узначаліўшы манастыр у маі 1747 г., тут жа пачаў адстойваць зямельныя ўладанні манастыра, уступіў у судовыя спрэчкі з суседнімі памешчыкамі, якія квапіліся на іх. Праз год ён скардзіўся ў Свяшчэнны Сінод у Санкт-Пецярбург, што 17 гадоў цягнецца пазямельная справа манастыра з памешчыкам Долматам, які захапіў манастырскія ўгоддзі. Ігумен ездзіў нават у Варшаву, але ў шляхціца-католіка (ён быў далёкім нашчадкам па адной з галін фаміліі заснавальніка манастыра) там паўсюль былі сябры. У выніку мінскі трыбунал адклаў справу на няпэўны тэрмін і забараніў звяртацца ў іншыя судовыя інстанцыі пад пагрозай пазбаўлення манастыра ўсіх уладанняў.

У 1748 г. кажан-гарадоцкі шляхціц Шчыгт захапіў у манастыра значную частку палёў, сенажаціў, участкаў рыбнай лоўлі. Суд, стоячы на абароне памешчыкаў-католікаў, адклаў справу на няпэўны тэрмін. Шчыгт тым часам выршыў адпомсціць манастыра за перадачу справы ў суд. Восенню ігумен Іаанікій па справах манастыра са світай накіроўваўся ў Кіеў. Шчыгт, даведаўшыся аб шляху ігумена праз свае ўладанні, пасадзіў на лясной дарозе некалькі прыгонных, якія па яго загадзе напалі на ігуменскі асоб, абрабавалі яго, збілі асоб, суправаджаючых ігумена. За гэтыя злачынныя дзеянні ніхто не панёс нікай кары.

Наступны ігумен манастыра напісаў ў снежні 1753 г. “Синодик или собрания душ, то есть имен Христиан Православных усопших в надежде воскресения живота вечного, обоего пола, всякого чина Духовного и Мирского, Милостивых благодетелей и укладчиков в церкви Преображения Господня в монастыре Дятеловичском составлен и написан своеручным трудом иеромонаха Дионисия Вороновского”. Пасля прадмовы да чыгальніка на 41 старонцы былі запісаны імёны для памінаання. Спіс кімсьці рэгулярна папаўняўся да канца XVIII ст. Пачыналіся памінальныя спісы імёнамі патрыярхаў Нікана, Іаакіма, Андрыяна. Далей ішлі цары і царыцы. Не забыты быў і род заснавальніка манастыра К. Долмата. Далей пералічваліся мітрапаліты, архімандрыты, епіскапы і агульнае “памінаанне ўсіх сумленных іераманахаў святых манастыроў нашых Кіева-Пячэрскіх і Дзяцелавіцкіх” з пералічэннем усіх вядомых да таго часу ігуменаў і намеснікаў манастыра: Васіль Пялькевіч, Павел Усовіч, Гедэон Агаркоўскі, Мадэст Ільніцкі, Сільвестр Вальковіч, Аліпій Асманецкі, Лявонцій Бункевіч, Іаанікій Юркевіч, Іўсцін Зверакі, Інакенцій Буткевіч, Руф Дунаеўскі, Іўсцін Васілевіч, Манасій Паграбенскі, Сілуян Азерскі, Дарафей Ісаевіч. У запісе за 1755 г. (у іншай крыніцы ўказаны 1775 г., аднак з заўвагай – відаць) прыгавдаецца ігумен Мяленцій Бувайла-Лясніцкі (кіраваў манастыром самы працяглы час, амаль 20 гадоў), за 1766 г. – духоўнік дзяцелавіцкі Мяленцій, за 1768 г. – ігумен Феаксіст Яворскі. У 1792 г. запісаны Кіпрыян Астроўскі, кафедральны намеснік і першы член Слуцкай духоўнай кансісторыі, у 1800 г. – Іаасаф, у 1823 г. – архімандрыт Маркіян. Памінаюцца таксама многія дваранскія

роды з Давыд-Гарадка, Слуцка, Лахвы, Кажан-Гарадка, а таксама дзяцэлавіцкія кцітары (царкоўныя старасты) Дашкевіч і Яцыніч. З пачатку XIX ст. да 1850 г. у Сінодзіку былі зроблены некалькі запісаў. Апошні з іх: “Памяні, Госпадзі, душу рабы твая графіні Ганны Аляксееўны Арловой-Часменскай за ахвяраванне ёю 5 тысяч рублёў Пінскаму Богаяўленскаму манастыру” (да яго быў прыпісаны Дзяцэлавіцкі манастыр у 1842 г.).

Па ведамасці 1768 г., Дзяцэлавіцкі манастыр лічыўся ў Кіеўскай епархіі, а да 1786 г. – у валоданні Кіева-Пячэрскай лаўры (па гэтай прычыне ён называўся яшчэ і Новапячэрскім), таму што ў Рэчы Паспалітай не было праваслаўных епархій.

На той час Дзяцэлавіцкі манастыр з’яўляўся значным ачагом культуры ў лясістым, балоцістым і бездарожным кутку Палесся. Сярод яго манахаў былі высокаадукаваныя людзі. Вядома, што два іераманахі гэтага манастыра, Раман (з 1796 г.) і Маркіян (з 1809 г.), былі запрошаны на пасады настаўнікаў у Мінскую духоўную семінарыю. У манастыры меліся даволі вялікая бібліятэка старажытных рукапісных і друкаваных кніг, пераплётная майстэрня, майстэрні па рамонце і абнаўленні царкоўнага посуду, невялікая ікананісная майстэрня, “шпіталь”, у якім манахі лячылі сродкамі народнай медыцыны не толькі сваіх сабраццяў, але і жыхароў навакольных вёсак.

Пасля далучэння Лунінецчыны да Расіі (падчас другога падзелу Рэчы Паспалітай у 1793 г.) Дзяцэлавічы і Лунінец па-ранейшаму заставаліся ў валоданні манастыра. Для папаўнення сваёй казны манастыр здаваў у арэнду асобныя пабудовы і цэлыя вёскі. Аднак жыхары Дзяцэлавіч грашовых падаткаў манастыру не плацілі, а толькі пачаргова апрацоўвалі манастырскую зямлю і сенажаці.

У Мінскай епархіі Дзяцэлавіцкі манастыр лічыўся адным з першых, таму быць яго ігуменам было пачэсна і прыбыткова. Адзін з дакументаў сведчыць: “Ігумен Кіпрыян Астроўскі прызначаны 11 лістапада 1792 г. у самы багаты манастыр епархіі – Дзяцэлавіцкі, былы ігумен якога Мясенціў памёр”. У памочнікі мінскаму епіскапу Віктару быў прызначаны ў 1794 г. архімандрыт Варлаам, аб чым паведамлялася: “Свяцейшы Сінод пажадаў вызначыць яго ў багаты і лепшы манастыр епархіі Дзяцэлавіцкі, адзіна багаты сярод мноства збяднеўшых”.

Грошы, якія паступалі ад арандатараў, выкарыстоўваліся на жалаванне ігумену, служачым і браціі манастыра, на посуд, адзенне, на ўсякія падаткі па загадах і на пакупку некаторых харчовых прыпасаў. Усе прыбыткі і выдаткі запісваліся ў спецыяльных кнігі.

У час Айчынай вайны 1812 г. манастыр не падвергся нашэсцю французай, але вайна закранула яго. Ёсць звесткі, што ў манастырскім шпіталі знаходзіліся некалькі параненых рускіх воінаў.

Сёмага ліпеня 1812 г. французы ўвайшлі ў Слуцк. Захопнікі рабавалі горад, яго жыхароў, храмы, лаўкі. Была разгромлена і багатая па тым часе бібліятэка Слуцкай духоўнай семінарыі. Па словах відавочцы, французы на вогнішчах з кніг варылі ежу. Частку кніг удалося схаваць у адным з падвалаў

царквы Слуцкага Троіцкага манастыра, але многія сапсаваліся ад вільгаці. Захаваліся кнігі, што былі ў выкладчыкаў і семінарыстаў. Іх сабраў студэнт Ф. Смоліч і тайна вывез у Дзяцэлавіцкі манастыр да свайго брата – святара І. Смоліча.

А яшчэ да вайны манастыр на працягу некалькіх гадоў забяспечваў харчаваннем, а іншы раз і грашамі калектыў Слуцкай духоўнай семінарыі (бо быў прылісаны да Слуцкага Святатроіцкага манастыра). Незадоўга да пачатку вайны выкладчыкі і студэнты семінарыі звярнуліся ў Мінскую епархію з просьбай аб павелічэнні ім утрыманьня. У пачатку сакавіка 1812 г. віцэ-рэктар семінарыі протаіерэй Іван Лойка звярнуўся да новага кіраўніка епархіі епіскапа Серафіма з той жа просьбай: “...па курсу на асігнацыі, які ўпаў, выкладчыкі семінарыі да таго даведзены, што не толькі харчавацца, але і стала ні за што наняць не могуць, а ў вучняў, што на казённым кошыце, становішча вельмі сумнае, бо не толькі прыстойнага адзення, але і ежу самую бедную маюць”.

Далей гаварылася, што штатнай сумы ў 6 тыс. рублёў на ўтрыманне студэнтаў, якія вернуцца “по вакацыях” да новага навучальнага года, не хопіць. Пры разглядзе гэтай заявы ў епархіі спасаліся на заяшчанае заснавальніка манастыра К. Долмата, у якім ён пастанавіў, “чтобы из доходов одного монастыря всегда содержимо было по 12 монашествующих, по 12 вдов и 12 сирот, кои последних и обучать”. У манастыры ж у гэты час былі ўсяго два іераманахі і адзін белы (г. зн. звычайны) святар “для истребления по приходу треб”, манахаў жа не было, таму прыбыткі манастыра і грошы, якія засталіся ад утрыманьня, маглі быць аддадзены семінарыі. На падставе заяшчання і распараджэння епіскапа Серафіма было прапанавана “благочестивому Дятеловицкому монастырю” адпусціць семінарыстам пад распіскі рознага роду харчовых прыпасаў, якія семінарыя атрымлівала на працягу года.

Вынікі Айчынай вайны 1812 г.: спалення гарады і вёскі, разбураная гаспадарка, неўраджайны год – паўплывалі на жыццё Слуцкай семінарыі і Дзяцэлавіцкага манастыра. Не было чым плаціць выкладчыкам, не было за што аднаўляць разбураныя будынкі. Вырашылі “взять взаймы потребное количество средств из наличных денег Дятловицкого монастыря и удолетворить всех в счет жалованья, а по получении возвратить монастырю”. Але ў сакавіку 1813 г. рэктар семінарыі дакладваў Свяцейшаму Сіноду, што грошай на капітальную перабудову семінарыі, на жалаванне выкладчыкам няма, таму што “в Дятеловицком монастыре не оказалось свободной суммы”. Раздача ў вялікай колькасці прадуктовых і грашовых сродкаў з манастыра вяла да яго паступовага зьбяднення. Прадуктаў і грошай становілася ўсё менш. Намеснік Дзяцэлавіцкага манастыра ігумен Іасафат даносіў у Мінскую епархію архімандрыту Ісаіі, што манастыр можа адпусціць для выкладчыкаў семінарыі не ўсе прадукты, што выдзяляліся раней, па прычыне эпідэміі і паморку жывёлы і птушкі. Нягледзячы на тое што манастыр павінен быў забяспечваць семінарыю прадуктамі да 1815 г., выдача іх, хаця і ў паменшанай колькасці, працягвалася да 1817 г.

У 1818 г. царскім загадам Мінская духоўная семінарыя (пераехаўшая ў Мінск Слуцкая духоўная семінарыя) была ўведзена ў першы разрад “с правом получения ею от Дятеловицкого монастыря сырых продуктов для учителей и учеников”.

У 1823 г. на паўночны ўсход ад вёскі Дзятлавічы, недалёка ад ракі Цна на сродкі манастыра была пабудавана драўляная Спаса-Праабражэнская царква. Будынак адлюстроўваў сінтэз традыцый народнага дойлідства і асобных прыёмаў стыляў барока і класіцызму. Царква мела разны шасціярусны іканастас з пяццюдзесяццю абразамі, рукапіснае Евангелле XVI ст. (не зберагліся), якія сведчылі пра сувязь з Кіева-Пячэрскай лаўрай. Пад храмам размяшчалася пахавальня. На паўднёвы захад ад царквы была ўзведзена драўляная двух'ярусная званіца. У 1871 і 1896 гг. храм перабудоўваўся. У 60-я гг. XX ст. ад удару маланкі цэнтральны купал царквы загарэўся і зваліўся ўнутр храма. Царква пасля пажару не аднаўлялася. У наш час на яе месцы пабудавана цагляная царква. Званіца ж была разабрана перад будаўніцтвам новага храма.

Дзяцэлавіцкі манастыр паступова бяднеў. Будынкі, царква патрабавалі капітальнага рамонту. Працавалі некалькі служачых, а манахаў зусім не было. У 1826 г. манастыр быў выведзены з-пад архімандрыцкага ўпраўлення, атрымаў самастойнасць, або “был сделан архимандрией”. Цяпер усе прыбыткі заставаліся на месцы, але яны ўжо не маглі аднавіць былой велічы Дзяцэлавіцкага манастыра. Частка бібліятэкі была перададзена ў Слуцкі Троіцкі манастыр і семінарыю (у верасні 1840 г. Слуцкая духоўная семінарыя пераехала ў Мінск), частка архіва – у Пінскі Богаўленскі манастыр, частка царкоўнага посуду была пакінута Дзяцэлавіцкай царкве. У 1842 г. маёнткі (1 121 душа) Дзяцэлавіцкага манастыра канфіскаваны ў казну, а ён прыпісаны да Пінскага Богаўленскага манастыра. Па шэрагу вышэйназваных, а таксама з невядомых прычын у 1855 г. было прынята рашэнне аб закрыцці Дзяцэлавіцкага манастыра, які праіснаваў больш за 280 гадоў.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Вікіпедыя [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: [https://be.wikipedia.org/wiki/Спаса-Праабражэнская_царква_\(Дзятлавічы\)](https://be.wikipedia.org/wiki/Спаса-Праабражэнская_царква_(Дзятлавічы)). – Дата доступу: 29.09.2018.
2. Вялікае Княства Літоўскае : ВКЛ : энцыклапедыя : у 2 т. / Беларус. навук.-даслед. ін-т дакументазнаўства і арх. справы ; рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2005–2006. – Т. 1 : Абаленскі – Кадэнцыя. – 2005. – 688 с.
3. Вялікае Княства Літоўскае : ВКЛ : энцыклапедыя : у 2 т. / Беларус. навук.-даслед. ін-т дакументазнаўства і арх. справы ; рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. энцыкл., 2005–2006. – Т. 2 : Кадэцкі корпус – Яцкевіч. – 2006. – 792 с.
4. Вялікі гістарычны атлас Беларусі [Карты] : у 3 т. / Дзярж. кам. па маёмасці Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: В. Л. Насевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – [Маштабы розныя]. – Мінск : Белкартаграфія, 2009. – Т. 1. – 2009. – 1 атлас (244, [3] с.).
5. Вялікі гістарычны атлас Беларусі [Карты] : у 4 т. / Дзярж. кам. па маёмасці Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: В. Л. Насевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – [Маштабы розныя]. – Мінск : Белкартаграфія, 2013. – Т. 2. – 2013. – 1 атлас (347, [4] с.).
6. Гароды і вёскі Беларусі : энцыклапедыя. Т. 4. Кн. II. Брэсцкая вобласць / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2007. – 608 с. : іл.
7. Ильин, А. Дятловичский Спасо-Преображенский монастырь [Электронный ресурс] / А. Ильин. – Режим доступа: <http://inform-progulka.by/ru/134/culture/5108/>. – Дата доступа: 30.09.2018.
8. Памяць: Лунінецкі раён : гіст.-дак. хронікі гарадоў і р-наў Беларусі / уклад. Т. В. Канапацкая. – Мінск : Беларусь, 1995. – 791 с. : іл.